

fogyatkozásait s hogy azokat alaposan pótolhassa, nemsokára Párisba utazik, hol személyes tapasztalatok alapján igyekszik megismerkedni mindazzal, a mire a modern társadalmi színműíróknak szüksége van.

Ezen párisi tartózkodás döntő hatással volt Csiky írói egyéniségének a kialakulására. Most tudta már, mely irányban kell haladnia, megismerte hát a nagy világ s a még csak kialakuló magyar társadalom rejtett útait, bepillantott annak titkos bűneibe s éber szeme csakhamar fellelte azokat az alakokat is, a melyeken művésziessen bemutathatta majd mindazt, a mit ostorozni, vagy a mit magasztalni kellett.

A neve ünnepeelt volt, az irányadó körök tárt karokkal fogadták, a kiadók versenyeztek kéziratáért, szóval elérte már mindazt, a minek hiányát még csak pár évvel azelőtt is oly annyira érezte.

Eddig tart Csiky pályafutásának első fele. A már kialakult drámairót s annak további munkálkodását a második kötetben fogja bemutatni a szerző.

Bevezetésképen főbb vonásokban tárgyalja még a szerző a magyar dráma fejlődésének különböző irányait is egészen Csiky Gergely föléptéig. Ezen hiányos résztől eltekintve, előadását mindenütt meleg érzés kíséri. Egy némely helyen lélektani alapra iparkodik helyezkedni s így magyarázza az eseményeket. De a dolgok mélyébe, hol nem érzi a talajt elég biztosnak, nem mer behatolni s innen van, hogy a tárgyalás menete nem egyöntetű. Már-már azt hiszi az olvasó, hogy a szerző beletalálta magát a kellő mederbe, a mikor ismét félénken és bizonytalanul halad tovább. A legnagyobb hibája, hogy az anyagot nem csoportosította annak természeté szerint, a mely szétszórtság míg egyrészt az olvasóra nézve fölötte fárasztó, addig magát az író ismét-egyrebe keveri s sokszor igen szép gondolatai sem érvényesülhetnek. E mellett nagy keretet is választott, de ezen belől az eseményeknek csak egy része van kidomborítva, a másik rész elmosódik. A kidomborított részek azonban szépek és tanulságosak s elismeréssel adózunk a szerző tehetségének és lelkiismeretes szorgosságának. Különösen pompás részek, a hol Csiky drámairói egyéniségét rajzolja meg s egyik-másik még kezdetleges munkáját méltatja.

A fent említett fogyatkozások azonban a különben jeles munka előnyeivel szemben csaknem egészen elenyésznek és így biztosan vehetjük, hogy a következő részben a szerző már sokkal othonosabban fogja érezni magát.

Örömmel várjuk a második kötetet.

Dr. Gombos Albin.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár városi rendszabályok 1646-ban.

A kolozsvári régi kádár ezéh az Erdélyi Múzeumegyletnek adományozta ezéhládáját, jelvényeit és íratait, melyek között egy városi rendszabály is volt 1646-ból, nyomtatásban. Ez érdekes rend-

szabályokat a végből hozta a város tanácsa, hogy az Úristen sok esapással (szűk esztendő, háború, dögvész) látogató haragjának kiengesztelésére megrendszabályozza a czéhek lakmározásait, eltiltsa a legények és mások farsangolását, az álarczos meneteket, tánczolászt, szánkázást, muzsikálást, az asszonyok konty nélkül járását stb. A rendszabály egy lapon, két hasábosan van nyomva s keretbe foglalva. Az eredeti írásmódot megtartva közöljük, mint érdekes cultúrtörténeti adalékot Kolozsvár történetéhez.

VARAS VEGEZESI. M.DC.XXXXVI. II.IAN.

Mellyeket minden ez városnak lakosa, ha nem maga jó indulattya-ból, az megh irt poenák alatt, meg tartani köteles, Istennek tisztességére.

LATVAN AZ VR ISTENNEK BÜNTETŐ ES RAYTVNK LANGALO SÓT VGYAN EMÉSZTŐ TŰZÉT ÉS OSTORÁT, HOGY SE HEGYEINKNEK SE MEZEINK-nek úgy áldása nintsen, ménnáját el vötte, annak felette az fégyver szegény hazánkban mind télben nyárban fen forogh, és az dögis nem tsak marháinkat, hanem magunkatis emészt, fogyat, Ezeket hiszszük, hogy az köztünk uralkodo és meg nem szünő, ISTEN ellen valo büneink méltán hoszták reánk. Tetszet azért, tisztünk szerént mindeneket jó DISCIPLINA és vigyázás alá vegyünk. Végesztünk annakokáért ilyen módot, mind az Czéhesek s- mind Calandosok és mind az iffiúsagnak ceremoniájoknak peragalásaban meg tartatni. Kit ha valamely Czéh avagy Calandos meg nem tartana, minden engedelem nélkül az az Czéh s- Calandos 25. forinttal immediate és irremissibiliter meg büntetessék; ha pedig privata persona: személy válogatás nélkül tíz forinttal mulattassék.

1. Mivel hogy az Czéhek az ő ceremoniájokat szokták agalnia az Innepeken, úgy mint, Czéhbeli Atyákat, Czéh-mestereket választván, tisztességes lakodalom nélkül nem szokot lenni, mely az szép egyességnek és szeretetnek jele; ebben magokat úgy viselleyek, mód nélkül valo részegség tilalmas legyen, kiből gyakorta öszve veszés, szidalom és háboruság, szokot következnie. Az Czéh háztól mikor el oszlanak, zaygás, kiáltás, szitkozodás és háboruság nélkül minden személy házához és szállására mennyen. Eggyik Czéh az másik conversatioiában magát ne elegyitse. Mert szükség hogy, (ha Atyák) az fiaknak s-iffusagnak jó példa adók legyenek.

2. Az Iffiusagot, úgy mint az a hetibéres és esztendő's legényeket, inasokat, meg intsék, hogy az ő szokot külső ceremoniájoknak peragalását el hadgyák, útszákon, piaczon, azt ne hordozzák és ne celebrallyák. Mind azért tisztességes és Isten szerént házban annak véghez vitelét megh nem tiltyák, minden idegen magok fel öltözéseken kívül.

3. Mivel hogy az város nem tsak tellyességgel Czéhből áll és Calandosbol, hanem Kereskedő, Kalmari és egyéb rendbőlis. Ezek közzül is ha valaki az fellyül meg irt és meg tiltot edictumot által hágná, az szerint büntetődgyék. Eztis hozzá tevén, hogy senkinek szabad ne legyen fásangolni, se áll ortzában se idegen öltözetben öltözni : Se penig az városban való szánkázás, az fellyül meg irt büntetés alatt szabados ne legyen.

4. Mivel mindenféle szítkozodásoknak is, arról végezet büntetések alatt, tilalma vagyon ; annak is hogy se lakos, se jövevény Aszszony emberek Konty nélkül ne járjanak. Ha kik az ellen vétenének, comperta rei veritate, Biro Uram Tanátsával az poenat decernallya, és az ki plagalást érdemel, plagával, az ki az Kalodát, oda tételevel büntetessék.

5. Aztis 6 Kegyelmek meghirdetessék, se ben az városon, se kívül az hóstátokon, szolgálk, szolgálók, leányok aszszony emberek és egyéb rüdeg legények, öszve valo gyülekezést, lakást, tántzolást, tseledni ne mérészellenek ; se penig senki affélére szállást nékiek ne adgyon. Mert ha ki ad, hat forintal büntetessék. Az öszve gyült szolgálk penig és szolgálók, s-egyéb rüdegségis az Kalitkában tétessék.

6. Mindenféle musicalás az ki ezközzel jár, minden alkotmatossággal az elébbi tilalomban legyen, Isteni ditséreték mondásan s- éneklésén kívül. Vasárnapokon és egyéb innep napokonis, praedicatio alatt senki bort ne adgyon, se penig bé szegezet ayto alatt házánál boron ivokat ne tartson, az réghi büntetés alatt. Afféle emberekis útszákon, piatzon, ne lézzegienek, ne heverienek, hanem à Templumban mennyenek ; Mert ha kit ugy találnek, vigyék az Kalitkában.

7. Mind ezeken kivülis Biro Vram Tanátsával légyen azon, minden szorgalmatossággal ; Az emberek sziveket, elméjeket forditsak az Istennek tiszteletire és engesztelésére, minden 6 szent Felsége ellen való tselekedeteket el távoztatván. Ha kik penig ez ellen tselekednének, azokat jo intéssel, oktatással, ha az nem fogh dorgálással és feddessel igyekezzenek minden jora hozni.

*Oderunt peccare boni, virtutis amore,
Oderunt peccare mali, formidine poenae.*

Három évforduló.

Három nevezetesebb évfordulót ünnepeltek f. év első felében a művelődés és előhaladás, a szellemi szabadság és felvilágosodás barátai és munkásai : az első 300 éves, második csak — 80 éves, a harmadik 500 éves jubileum volt.

A második egy még élő nagy tudósnak, a mai gondolkodók fejedelmének, korunk legtekintélyesebb philosophusának : *Herbert Spencernek* szólt, ki április 27-én töltötte be 80-ik évét ; ez szük

családi és baráti körben folyt le, ha ugyan lefolyt, ha nem csupán léleekben ünnepelték a közeli és távoli tisztelők e napon a kitünő tudóst s adtak hálát az isteni gondviselésnek azért, hogy munkás földi napjait ily sokáig nyújtá, s főleg, hogy oly mélyen engedé őt a lét és tudás titkaiba behatolni, a tudás fájának gyümöleseit izlelni! Legyen e szerény megemlékezés is egy levélke az elismerés azon koszorujában, mely e napon a 80 éves, s még mindig szorgalmasan munkálkodó aggastyán feje felé szállt!

Az *első* ünnepélyt a 300 éves emléknapot február 17-én csaknem ugyanazok ülték, kik a másodikikat, csak annyi különbséggel, hogy itt-ott: egy-egy gyülekezetben, egyletben, a szabad gondolkodók egy-egy tanyáján, nyilvános emlékbeszédekkel, előadásokkal is hódoltak azon férfiú emlékezetének, ki 300 évvel ezelőtt, 1600 febr. 17-én a római Campo di Fiorán máglyahalált szenvedett a hit és gondolkodás szabadságáért, a vallásos és tudományos meggyőződés igazságáért, ki pár nappal előbb, február 8-án, büszkén kiáltá oda az őt elítélő bírának: „Bizonyára nagyobb félelemmel hozzátok ti ez ítéletet ellenem, mint a milyennel én azt hallgatom!” Igazat mondott, bírúit elítélte a történelem! ha nevöket nem említi gyalázattal, csak azért történik, mert nagyobb büntetésnek tartja számokra a hallgatást, az elfeledést, — mivel ők a legnagyobb bünt követték el, valóságos szent lélek elleni bünt, midőn egy embert, ki telve volt az istenséggel, ki felséges himnuszokat írt az ő magasztalására, csupán azért, mert ezt az Istent nem tudta oly szűk keretek közt képzelni, mint a melyek közé az aristotelesi-középkori világnézet bezárta, hanem őt számtalan napok, számtalan világok urává, kormányzójává tette, — máglyára itélték. Elítélték őt, nem tévelygéseért, hanem lelke merész szárnyalásáért, a magasba, a jövőbe látó tekintetéért, oly tanért, mit korában alig egy-kettő sejtett, de a mit az utókor Tycho de Brahe, Keppler és Newton ajkaival teljesen igazolt, de a mihez a római inquisitio alacsony lelkei még nem bírtak fölemelkedni. Ez az elítélés örök halhatatlanságot adott *Giordano Brunonak*; a költő, a bölcész, a próféta koszorúját a vértanúság soha el nem hervaszthatja, hanem örökzölddé teszi azt. Nem az a szobor, melylyel honfitársai 11 év előtt emlékét halála helyén megüstelték, hanem szellemi és jellembeli nagysága teszi őt előttünk örökre emlékezetessé, a tudomány egyik hőségé, a jövő kor egyik mintaképévé!

A *harmadik* emlépünnepély, a mint korra nézve a legmesszebb időre tekintett vissza, a mint az ünnepelt férfiú és alkotása hatásában szinte egyetemes jellegű volt, — a mennyiben századok óta közkinése a művelt emberiségnek és főtényezője az emberi műveltségnek, — úgy lefolyásában is valóságos diszünnepepylyé, a kultura manifestatiójává emelkedett. Ez *Guttenberg János* születésének 500 éves fordulója! Emlékezetét széles e világon, hová a világosság sugara elhatott, kegyelettel megünnepelték, de az ünnepélyek központja szülőföldjén, Mainz-

ban, hol szép emlékszóbor is örökíti, folyt le június 24—26. napjain, az egész művelt világ részvételével. Ha tudjuk, mi szerepe van a nyomtatott betűnek: könyvnek és újságnak az emberi művelődés történetében, mily forradalmat idézett elő a könyvnyomtatás feltalálása az ismeretek terjesztése, általánosítása terén, mint vitte be a magasabb emberi rendeltetés szózatát a legalacsonyabb kunyhókba is: a hálaadás érzelmeivel gondolunk e nagy találmányra s arra a férfúra, kit Isten annak eszközéül kiválasztott! *In hoc signo vinces*, — kiáltá az Úr az ő jámbor szolgájának, kit 500 évvel ezelőtt Mainzban életre keltett; *in hoc signo vinces*, kiálltja mindnyájunknak, kiket az igazság és világhosszág munkásaiul kiválasztott. Fény nevére, áldás művére!

Rácz Lajos.

Herman Ottó. „Die Forschungsreisen des Grafen Eugen Zichy in Asien. Dritte Reise Band I.“ cz. a. élesen bírálja a Zichy Jenő gróf harmadik ázsiai utazásáról megjelent I. kötetet, a melyet dr. Jankó János írt „A magyar halászat eredetéről.“ A bírálat németül jelent meg, mivel a bírálat alá vett munka is magyarul és németül van írva.

A francia lyrai költészet fejlődése. A francia lyra sajátos és jóformán a XIX. század óta van. De ez egy század alatt hatalmasat hajtott s nincs művelt ember, ki ne vágya róla egységes képet tudni. A Kisfaludy Társaság juttat hozzá most ehhez. *Haraszi Gyula* a Társaság megbízásából tájékoztatja a magyar olvasót a francia lyra jelenségei felől. *Haraszi* e feladatot nagy szerencsével, azzal a biztos tárgyismerettel, a melylyel a francia irodalom minden fázisát ismeri, oldotta meg. Szigorúan tárgyánál marad és a mit előlegesen a francia lyra fejlődéséről mond, ez is csak a kép egysége érdekében való. A Társaság könyvkiadó vállalata értékes könyvvel gazdagodott. A *Franklin-Társulatnál* jelent meg. Ára 2 korona. Vászonkötésben 3 korona 50 fillér.

A Zenganno fivérek. Regény. Irta *Goucourt Edmond*. Fordította *Szűry Dénes*. A Kisfaludy Társaság kiadása. *Goucourt* műve irány-regény, azt akarja az ifjabb írók előtt feltüntetni, hogy a realizmus az irodalmi fertő talaján nem arathat többé sikert. Ezt a czélt egy kerekded, a megfigyelések végtelen sorának egész raktárával írott történet szolgálja, mely meseszövéseben érdekes, emberi dokumentumai pedig életet lehelnek. Azzal a tökéletességgel és gonddal van irodalmunkba átültetve, a milyent *Szűry Dénestől* megszoktunk. A *Franklin-Társulatnál* jelent meg. Ára 2 korona 40 fillér. Vászonkötésben 3 korona 60 fillér.